

СИСТЕМА РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ СТАРШОКЛАСНИКАМИ В РАМКАХ СПІВПРАЦІ З ВНЗ

У статті проаналізовано систему роботи з обдарованими старшокласниками гімназії, акцентовано увагу на співпраці гімназії з Національним університетом водного господарства та природокористування.

Ключові слова: обдаровані старшокласники, система роботи, інтеграція української мови та креслення, творча самореалізація, інноваційні технології.

В статье проанализирована система работы с одаренными старшеклассниками гимназии, акцентировано внимание на сотрудничестве гимназии с Национальным университетом водного хозяйства.

Ключевые слова: одаренные старшеклассники, система работы, интеграция украинского языка и черчения, творческая самореализация, инновационные технологии.

The system of work with the gifted senior pupils of gymnasium is analysed in the article, attention is accented on the collaboration of gymnasium with the National university of water economy.

Key words: obdarovani senior pupils, system of work, integration of Ukrainian and draft, creative self-realization, innovative technologies.

Постановка проблеми. На сучасному етапі спостерігаємо кардинальні перетворення в суспільстві, що спричинили ряд соціальних, економічних, освітніх і культурних проблем. У системі освіти відбувається переорієнтація на гуманістичні, особистісно орієнтовані й інноваційні освітні технології, що змінюють ставлення до тих, хто навчається і проявляє неординарні творчі здібності. Позитивним є те, що створюються освітні заклади, навчальні й соціальні програми, громадські організації та фонди, метою яких є виявлення, навчання та розвиток обдарованих учнів. Очевидно, що ініціативні, компетентні, творчі особистості становлять основу суспільства. Саме тому на зміну традиційній школі, яка орієнтувалася переважно на середнього учня, приходять нова система освіти, спрямована на розвиток обдарованих школярів. Пріоритетним завданням педагогічної практики стає створення максимально сприятливих умов для активної творчої самореалізації особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основу вітчизняних теоретичних досліджень обдарованості було закладено Б. Тепловим, В. Ананьєвим, Н. Лейтесом, О. Ковальовим, В. Мясичевим та ін. Зокрема

Л. Терман (1942) був ініціатором лонгітюдного (довгострокового) вивчення обдарованих учнів. Під впливом ідей Дж. Гілфорда (1950) про існування самостійних і відмінних форм інтелектуальної активності запроваджується принцип визначення обдарованості як особливого виду творчих здібностей – креативність.

Дослідженню проблем обдарованості присвячено низку дисертаційних досліджень. Наприклад, Н. Завгородня дослідила педагогічні умови соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу (2006). Н.Теличко здійснила дослідження організації навчання обдарованих молодших школярів у США (2006). Н. Карпенко розробила концептуальну модель генезису розуміння батьками проявів дитячої обдарованості (2009). В останні роки активно досліджується формування готовності вчителів природничих дисциплін до розвитку академічної обдарованості старшокласників на засадах інтегративного підходу (О. Ващук, м. Житомир) та творчий розвиток лінгвістично обдарованих старшокласників під час викладання української мови (М. Якимчук, м. Рівне).

Мета статті – висвітлити суть системи роботи вчителів із обдарованими старшокласниками в рамках співпраці з ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Проблема обдарованості, творчості, інтелекту, інтеграції знань є пріоритетною в суспільстві, включаючи виявлення, навчання, стимулювання творчої праці, соціальний захист обдарованих і талановитих.

Обдарований старшокласник – це учень, який вирізняється серед однолітків реальними, яскравими досягненнями в тій чи іншій діяльності (або виявляє певні здібності). Обдарованість, як правило, визначають шляхом вивчення сфери її прояву, інтелектуальних можливостей, реалізації здібностей, рівня фізичного розвитку, мотиваційного обґрунтування. Тобто діагностика обдарованості насамперед спирається на результати продуктивної діяльності (підсумки олімпіад, конкурсів-захистів науково-дослідних робіт, змагань, дані психолого-педагогічних обстежень).

Робота з обдарованими старшокласниками вимагає належної змістовної наповненості занять, різноманітних видів діяльності (розвиваючої, творчої, наукової), новизни інформації. Таке завдання під силу лише всебічно розвиненому, висококваліфікованому, не байдужому до свого предмета вчителю, який застосовує у власній діяльності інноваційні технології.

Удосконалити та підвищити ефективність навчально-виховного процесу із обдарованими старшокласниками, дати їм ґрунтовні знання і практичне розуміння основ наук, сприяти творчому розвитку здібностей допомагає систематичне проведення олімпіад, конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт, інтелектуальних аукціонів, змагань, ігрових тренінгів, семінарів тощо. Застосовуючи означені форми роботи, важливо співпрацювати з іншими гімназіями, технікумами та ВНЗ.

У роботі з обдарованими старшокласниками можуть бути використані такі **форми навчання**:

- *індивідуальні*;

- *фронтальні* (дискусії, семінари, дебати, організаційно-діяльнісні, рольові та інтелектуальні ігри);

- *групові* (парні, постійні групи зі зміною функцій, груповий поділ класу з однаковими та різними завданням, із загальним звітом кожної групи перед усім класом);

- *дискусійні* (симпозіуми, дебати, «круглі столи», невеликі сесії, ділові бесіди типу інтерв'ю, шкільні лекції, семінарські заняття, олімпіади та ін.).

Зміст навчальної інформації повинен доповнюватися науковими відомостями, що одержуються в процесі виконання додаткових завдань, але за рахунок вищого темпу обробки навчальної інформації [4].

Зауважимо, що індивідуальні форми позакласної роботи передбачають виконання різноманітних завдань, участь в очних і заочних (віртуальних) олімпіадах, конференціях молодих науковців, конкурсах на кращу науково-дослідну роботу. Вчителі повинні стежити за розвитком інтересів і нахилів учнів, допомагати їм у виборі профілю позашкільних занять [1].

Важлива роль у розвитку інтелектуально обдарованих учнів, обдарованості старшокласників належить *Рівненській Малій академії наук (РМАН)*, «яка реалізує державну політику щодо роботи з обдарованими дітьми, об'єднуючи для цього зусилля й ресурси державних і громадських інститутів; залучає дітей до науково-дослідницької діяльності та забезпечує їх пошук, відбір, навчання, розвиток і підтримку», – наголошує І. Ветров. У РМАН обдаровані старшокласники можуть реалізувати свої творчі здібності через теоретичну наукову діяльність у різних галузях наук. Саме цей позашкільний навчальний заклад став координаційним центром у роботі з обдарованою молоддю.

Зауважимо, що переважна більшість учителів-методистів гімназії співпрацюють із науковцями ВНЗ, проводять спільні наукові конференції, олімпіади, конкурси. Значна частина старшокласників відвідують курси з підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. Безперечно, усе це є ланкою, що об'єднує гімназійне навчання з навчанням у вищій школі. Така інтеграційна співпраця є корисною і мотиваційною для вибору майбутньої фахової діяльності гімназистів, а для університету – це надійний, інтелектуально і морально розвинений контингент студентів.

Із метою активної і плідної діяльності у цьому напрямку викладачі з нарисної геометрії та графіки НУВГП проводять університетські та регіональні предметні олімпіади. Принагідно зазначимо, що особливо цінним є досвід проведення інтегрованого підсумкового заняття у формі олімпіади з креслення, під час якого учні мають можливість проявити свої знання, вміння та навички з предмета. Позитивним є те, що де-факто наявна в результатах олімпіади інтелектуально-творча робота вчителів задіяних гімназій (*Рівненська гуманітарна гімназія, Рівненська українська гімназія, Рівненська класична гімназія «Престиж», Рівненська гімназія «Гармонія»*).

У сучасній гімназійній освіті важливим є не лише вміння використовувати здобуті знання, а й уміння змінюватися та адаптуватися до нових потреб і вимог, оперувати й керувати різноплановою інформацією,

активно і творчо діяти, мобільно приймати креативно-адекватні, в міру ризиковані рішення, самовдосконалюватися, навчатися, розвиватися впродовж усього життя. Усього цього можна досягти завдяки застосуванню активних методів навчання, що сприяють творчій самореалізації старшокласника гімназії, стимулюють пізнавальну діяльність, є дієвим засобом діяльності вчителя і класного керівника.

Активні методи навчання – це методи, що вимагають від учнів активної діяльності в процесі вивчення навчального матеріалу. Підбираючи означені методи, слід враховувати вік, життєвий досвід, рівень інтелекту та творчі здібності учнів. У процесі творчої самореалізації учня і вчителя найбільш ефективними вважаємо такі методи навчання [2]:

1. Робота в парах. Застосовується, наприклад, для інтеграції гуманітарних (українська мова) і точних (креслення) дисциплін; на уроці креслення вчитель дає спільне завдання для двох старшокласників: накреслити деталь у розрізі й захистити роботу (рис. 1). З метою успішного захисту слід підготувати презентацію та текст виступу, який потім виголосити перед усім класом.

2. «Зіткнення з реальними ситуаціями». Наприклад, учитель української мови пропонує протягом уроку віднайти в тесті та відповідях однокласників неправильно вжиті прийменники, русизми, штампи тощо. У кінці уроку учні роблять висновок про те, наскільки правильною літературною мовою висловлюються їх однокласники (метод «відкритий мікрофон»). Таке завдання можна практикувати як на початку навчального року, так і в кінці. Один із учнів складає діаграму (графік) стосовно того, як змінилися висловлювання однокласників до кінця року).

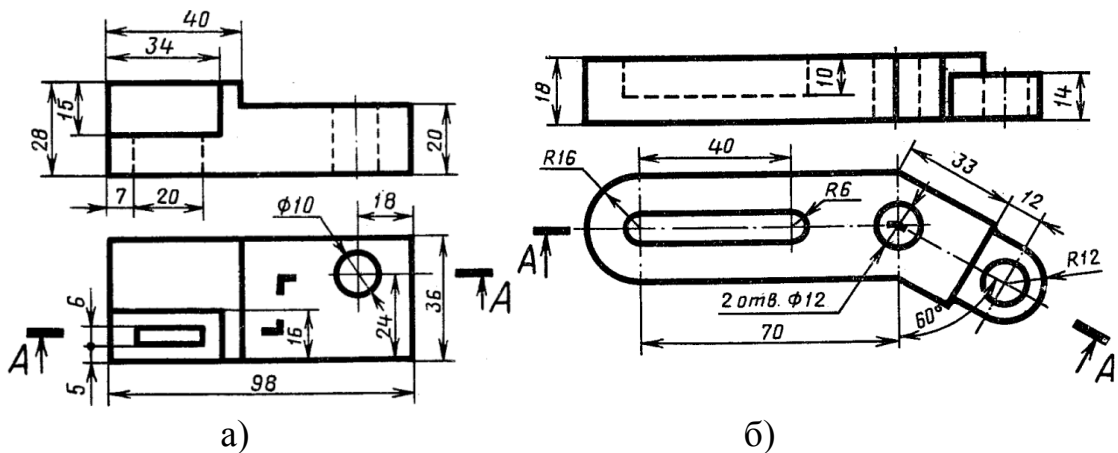

Рис. 1. Побудова розрізів на кресленні

3. Робота в малих групах. Наприклад, на уроці української літератури вчитель ділить клас на групи і кожній групі пропонує тему для написання спільного висловлювання. Один учень із групи суперника аналізує роботу, а інший (з групи) захищає її. На занятті з креслення можна запропонувати наступне завдання: за двома видами деталі побудуйте вид спереду (рис. 2).

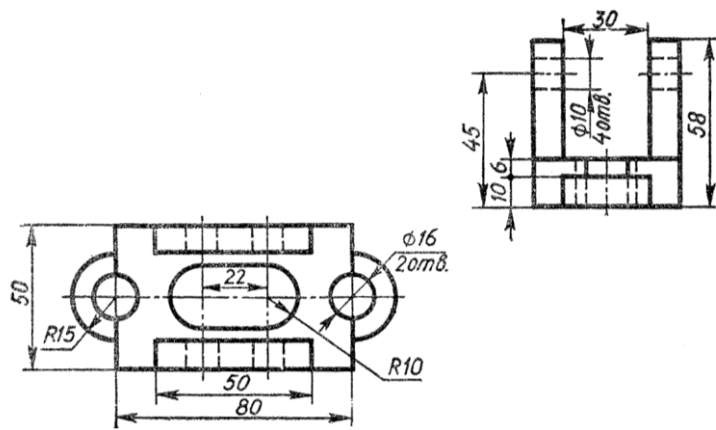

Рис. 2. Побудова видів

4. «Діалог культур». Наприклад, під час вивчення теми «Термінологія» вчитель наводить приклад використання термінів у науковому і художньому стилях. Чи доцільне використання термінології у будь-якому стилі, крім наукового?

Зауважимо, що серед методів навчання обдарованих старшокласників важливе значення відводиться самостійній роботі, пошуковому та науково-дослідницькому підходам. Загалом, креативність учителя та його досвід є гарантією розробки власних активних методів навчання старшокласника гімназії. Поділяємо думку К.Ушинського з приводу того, що «будь-яка програма викладання, будь-яка метода виховання, якою б гарною вона не була, якщо не перейшла в переконання вихователя, залишається мертвою буквою, що насправді не має ніякої сили».

Важливим і дієвим методом самореалізації обдарованих старшокласників гімназії є науково-дослідницька діяльність, зокрема залучення до роботи в науково-дослідних товариствах (НДТ) загальноосвітніх навчально-виховних закладів. Участь у НДТ сприяє розвитку творчих здібностей, наукового мислення та самореалізації учнів.

Класифікація вищезазначених методів і форм досить умовна, адже жоден із методів не є універсальним. Проте зважаючи на власний педагогічний досвід та психолого-педагогічні дослідження, можна сформулювати певні вимоги до вдалого поєднання методів і форм самореалізації обдарованих старшокласників.

Як зазначає І. Єрмаков, педагогічна творчість пов'язана із пошуком оптимальних і нестандартних педагогічних рішень, здатністю педагога до самовдосконалення і самоосвіти, розробкою нових методик, форм, прийомів, формуванням індивідуального стилю професійної діяльності. Важлива увага зосереджується на розвитку домінантних якостей особистості педагога, що формують здатність до творчості. До таких «базових якостей», на думку вченого, належать:

- підсистема спрямованості: позитивне уявлення про себе, бажання пізнати себе, творчий інтерес, готовність до пошуку нової інформації, мотивація досягнень;

- підсистема характерологічних особливостей учителя: самостійність, ініціативність, упевненість у своїх силах та здібностях, емоційна активність;

- підсистема творчих умінь: проблемне бачення, здатність до висунення гіпотез, оригінальних ідей, здатність до дослідницької діяльності, розвинене уявлення, здатність до подолання інерції мислення, до міжособистісного спілкування;

- підсистема індивідуальних особливостей психічних процесів: альтернативність та дивергентність мислення, асоціативність пам'яті, пошуково-перетворювальний стиль мислення [3, с.105].

Слід зазначити, що розвиток в учителя означених якостей є стратегічним орієнтиром змісту педагогічної діяльності, ефективність якої досягатиметься за умови, коли вчитель самостійно розвиватиме в собі необхідні «базові якості», усвідомлюватиме прагнення щодо їх формування та розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Обдаровані старшокласники – це учні, які потребують індивідуального підходу, відповідного виховання, спеціалізованої роботи вчителів і психологів. Учитель при цьому є не лише наставником і мудрим порадиником, а в першу чергу, старшим другом. Окрім того, слід пам'ятати, що обдаровані старшокласники – це майбутні студенти, котрі потребують правильної організації роботи викладача (застосування на лекційних і практичних заняттях новітніх технологій), а також правильного визначення типу їх обдарованості. У зв'язку з цим подальші дослідження будуть присвячені проблемам роботи з обдарованими студентами технічних ВНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ванбреннер С. Методи навчання обдарованих дітей в американській школі / С. Ванбреннер // Обдарована дитина. – 1998. – № 1. – С. 29-33.

2. Інтерактивні методи навчання у підготовці спеціалістів для банківської системи України : збірник наук. праць. – Суми = Харків, 2001. – 250 с.

3. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики : науково-методичний посібник / за ред. І. Г. Єрмакова. – Запоріжжя : Центріон, 2005. – 640 с.

4. Моляко В. О. Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості / В. О. Моляко // Обдарована дитина. – 1998. – № 1. – С. 3-5.

Дата надходження до редакції: 04.06.2014 р.